

Lägesrapport för huvudstudie

1 november 2005

Klippans Läderfabrik



Klippans kommun

Conviro AB

DGE Mark och Miljö AB

Inledning

För närvarande pågår en huvudstudie för området kring fd Klippans läderfabrik. Huvudstudien startade i augusti 2004 och resultaten av studien kommer att utgöra underlag för kommunstyrelsens beslut om en slutlig efterbehandling av området. Huvudstudien finansieras genom bidrag från länsstyrelsen i Skåne län.

Klippans kommun kommer efter att huvudstudien avslutats att inlämna en ansökan till Naturvårdsverket angående bidrag till det egentliga saneringsarbetet.

Denna lägesrapport inges till länsstyrelsen i Skåne län inför revideringen av det regionala programmet för efterbehandling.

Beskrivning av vidtagna aktiviteter och uppnådda resultat

Nulägesrapporten

En nulägesrapport togs fram för att skapa en gemensam plattform för det fortsatta arbetet med huvudstudien. Genom rapporten skapades en samsyn på projektet i styr- och projektgruppen och beslutsfattandet kunde underlättas. Nulägesrapporten har dessutom kunnat användas som ett underlag för de förfrågningsunderlag som författats i projektet.

Nulägesrapporten baserades på den information som vid projektstart var känd och tillgänglig om Läderfabriken. Rapporten beskriver själva fabriksområdet med omgivning, vilka föroreningar där finns och vilka risker dessa medför. Rapporten pekar också framåt och beskriver vilka utredningar som förväntades göras inom huvudstudien samt vilka moment Klippans kommun förväntas ta ställning till vid riskvärderingen för området.

I nulägesrapporten finns en kort beskrivning av:

- Avgränsning av huvudstudien
- Ansvarsutredning och ägarförhållande
- Föroreningssituationen
- Föroreningars farlighet och exponering
- Åtgärds mål
- Planprocessen
- Behov av ytterligare utredningar
- Litteraturförteckning

Baserat på nulägesrapporten har styrgruppen, på förslag från projektgruppen, fattat beslut om vilka aktiviteter som skulle ingå i den fortsatta huvudstudien.

Ny avgränsning av huvudstudien

Ett resultat av nulägesrapporten var att huvudstudiens syfte och fysiska avgränsning reviderades. Baserat på nya utrednings- och undersökningsresultat kan avgränsningen dock återigen komma att justeras.

Projekt- och styrgruppen fastslog, som ett resultat av nulägesrapporten, att huvudstudiens målsättning var att ta fram förslag till åtgärder, där så är motiverat inom den fysiska avgränsning som beskrivs i nulägesrapporten, samt att Bäljane å betraktas som ett skyddsobjekt och recipient i sammanhanget. Denna målsättning har fortlöpande varit föremål för diskussioner, såväl i projektgruppen som i styrgruppen.

Kompletterande utredningar

Ett antal kompletterande undersökningar har genomförts inom projektet. Dessa är:

- Säkerhetsbedömning av fabriksbyggnader (Detox AB)
- Kompletterande undersökningar av fabriksbyggnader (Ramböll AB)
- Kompletterande undersökningar av mark och grundvatten (WSP Environmental)
- Undersökning av Bäljane å (ALcontrol AB)

Säkerhetsbedömningen föreligger som slutgiltig rapport, medan övriga rapporter är föremål för granskning.

Utöver faktiska undersökningar har en historisk inventering (Henrik Borg, Regionmuseet i Kristianstad) samt ett kunskapsprojekt (SGI) initierats inom huvudstudien. Den historiska inventeringen genomförs i form av en studiecirkel och har med framgång engagerat ett knappt tiotal före detta anställda på Läderfabriken.

Kunskapsprojektet är ett sätt att dra nytta av projektet för att generera mervärden och förbättra kunskapsåterföringen mellan landets bidragsfinansierade projekt. Projektet syftar till att samla befintlig kunskap om samexistens av föroreningarna krom-arsenik (reaktioner vid varierande pH, redox med mera) och därefter utvärdera förutsättningarna vid Klippans Läderfabrik med särskild fokus på risk för eventuella läckage från två övertäckta sk deponikullar (slam och läderrester som täcks över i samband med en tidigare delsanering av området). Utökad finansiering har dessutom ansökts om via projektet Hållbar sanering.

Resultat

Detox säkerhetsbedömning resulterade i att det råder tillträdesförbud till några av utrymmena i och kring fabriksbyggnaden. Dessa utrymmen kommer därför först att kunna undersökas i samband med den planerade rivningen av Läderfabriken. I övrigt bedömdes byggnaderna vara säkra att vistas i för provtagning mm.

Preliminärt visar Rambölls undersökningar av Läderfabriken att det förekommer relativt lite miljöfarligt byggnadsmaterial (asbest, PCB mm) i byggnaderna. Fabriken har renoverats i omgångar och mycket av miljöfarligt byggnadsmaterial har redan bytts ut. I uppdraget ingick inte att inventera de få lösa inventarier som fortfarande finns i lokalerna. Dessa har dessutom, efter att konsulterna slutfört sitt arbete, nu delvis avlägsnats av konkursförvaltaren. Noterbart är dock att två större hydraulpressar fortfarande finns i byggnaderna samt att ett avspärrat pannrum inte är tömt på utrustning.

För att ta fram en strategi för det kommande rivningsarbetet har Ramböll fokuserat sin undersökning på de utrymmen som enligt historisk dokumentation och okulär bedömning ansågs vara mest förorenade och där störst variationer i undersökningsmaterial förekom (tegel, betong, lättbetong mm). Därutöver har en viss fältscanning av ytterligare rum genomförts med XRF (bärbar metalldetektor). En

fullständig kontroll av byggnadernas 17 500 m² stora golvyta har således inte genomförts.

När det gäller föroreningar från verksamheten konstateras den nästan uteslutande bestå av krom (III) i betonggolvet. Metallen har endast hittats i ett begränsat antal utrymmen och kromhalter om 20 000 mg/kg eller mer har endast detekterats i maskinsalen, färgeriet, kemikalieuppvägningen och magasinet på plan 1. Även om ythalterna på vissa ställen är ganska höga har krom endast trängt in några få millimeter i golvet. I sin rapport uppskattar Ramböll att kromhalten i golven bör vara under 3 200 mg/kg på ett djup av knappt 2,5 mm även vid de högsta uppmätta kromkoncentrationerna (3 200 mg/kg motsvarar det sk acceptanskriteriet för en icke-farligt avfall deponi enligt RVFs "Bedömningsgrunder för förorenade massor", dessa bedömningsgrunder har dock till viss del spelat ut sin roll efter införandet av nya regler för klassificering av avfall). Kromhalterna i golvytan måste uppgå till minst 20 000 mg/kg för att ens en millimeter av golvet skall ligga över det föreslagna acceptanskriteriet. Baserat på undersökningsresultaten innebär detta sammantaget att endast några få kubikmeter material är förorenat över acceptanskriteriet för att tillåta deponering av förorenat fast material i icke-farligt avfallsdeponi.

Undersökningarna av mark och grundvatten är svårare att överblicka då de är mycket omfattande. De totala mängderna förorenade massor uppskattas av WSP till 100 000 – 120 000 ton, vilket även överensstämmer med tidigare gjorda uppskattningar. WSP anser det även för troligt att det omfattande dag- och spillvattensystem som förekommer i och omkring det förorenade området (både de i drift och de som är tagna ur drift) ökar risken för spridning.

Ett flertal analyser av kemisk-fysikaliska parametrar och föroreningsinnehåll har dessutom genomförts på grundvatten i och omkring deponikullarna med syfte att utröna eventuellt läckage av förorening från dessa. Dessa resultat är ännu inte utvärderade.

Förhöjda halter av arsenik i grundvatten har detekterats i ett antal punkter, vilka huvudsakligen kan relateras till deponikullar och ledningar. Några av punkterna ligger nära områdets recipient, Bäljane å.

Ett flertal grundvattenrör visar låga halter (strax över detektionsgränsen) av klorerade lösningsmedel men ingen källa till föroreningen har kunnat spåras. Då det har funnits flera kemptvättar i området är det möjligt att de klorerade ämnena härör från dessa.

Ett oväntat resultat av undersökningen var höga metallhalter som detekterades i en provtagningspunkt för ytvatten väster om läderfabriksområdet (Y8, se karta i WSPs rapport). Provtagningspunkten är placerad i anslutning till bostadsbebyggelse och har i tidigare undersökningar bedömts vara förorenat i en lägre grad. Öster om läderfabriksområdet, i provpunkter öster om Strömgatan, har inga föroreningar som föranleder åtgärder hittats. I ett område mellan Strömgatan och fabriken, kallat mejerisänkan, är det dock fortfarande något oklart hur förorenat det är. Oklarheterna rör framför allt ett stort antal ledningar som genomkorsar området.

I ALcontrols undersökning konstateras kraftigt kromförorenade sediment vid och nedströms läderfabriken, så pass förorenade att negativa effekter på bottenfaunan inte kan uteslutas. Dessutom uppmäts ett förhållandevis högt upptag i vattenmossa av

biotillgängligt krom nedströms deponikullarna. Ursprunget till detta antas vara antingen sediment eller dagvattenledningar/mark vid deponikullarna. Nuvarande belastning av föroreningar från reningsverk och läderfabrik är dock relativt låga sett till halter i vatten, och uppmätta halter bedöms endast medföra små risker för negativa biologiska effekter. Undersökningen visar däremot att syretillståndet periodvis är ansträngt pga låg vattenföring och utsläpp av syreförbrukande ämnen från reningsverket (vid extrema lågflöden – spädning endast 2 ggr).

Den historiska utredningen i form av en studiecirkel med fd anställda på läderfabriken och intervjuer med ytterligare nyckelpersoner har kontinuerligt genererat användbar information som antingen direkt, eller via projektgruppen, delgivits bland annat Ramböll. Studiecirkeln har till dags dato framställt en rapport i konceptform samt planerar inom kort en utställning med posters på kommunbiblioteket.

Kunskapsprojektet om mobilitet av krom och arsenik med litteraturstudier och praktiska examensarbeten har initierats, men har hittills inte producerat några skriftliga resultat.

Utöver dessa undersökningar har även en riskbedömning och åtgärdsutredning handlats upp av Golder i Göteborg. För närvarande diskuteras innehåll och omfattning av ytterligare kompletteringar av undersökningarna med Golder.

Enligt en preliminär tidplan (bifogas) kommer alla utredningar att vara klara i februari 2006. Efter detta återstår färdigställande av huvudstudierapport (mars 2006) och kommunens riskvärdering och eventuellt beslut om att påta sig huvudmannaskapet för den slutliga saneringen (mars-april 2006). Om kommunen fattar ett positivt beslut kan ansökan till Naturvårdsverket lämnas in tidigast maj 2006.

Information

Ett antal informationsinsatser har initierats inom huvudstudien. Ytterligare budget finns och kommande aktiviteter rör framför allt information i samband med åtgärdsutredning. I detta skede blir eventuellt även sk referenspersoner inblandade. Referenspersoner är lokala kontakter med intresse och särskild anknytning till Läderfabriken och dess omgivning. Personerna anmälde intresse vid ett allmänt hållet informationsmöte och bidrar exempelvis med lokal kännedom om recipienten Bäljane å.

Bland informationsinsatserna kan nämnas ett allmänt informationsmöte i Klippan (7 februari, 2005), posters om projektet på den lokala Företagsrundan (23-24 april 2005), annonser och artiklar i de lokala tidningarna Klöverbladet och Klippanjournalen samt löpande uppdatering av kommunens hemsida. Även den historiska studiecirkeln betraktas som ett led i informationsinsatser.

Positiva och negativa erfarenheter av genomförd utredning

Det känns ännu för tidigt att dra slutsatser angående erfarenheter från den genomförda utredningen. Några preliminära iakttagelser kan dock göras.

Positivt:

- Ett mycket gott arbetsklimat med engagerade tjänstemän och politiker från kommunen
- Länsstyrelsen engagerar sig i det löpande arbetet
- Länsstyrelsens deltagande garanterar snabba svar på frågor som rör ekonomi och policys
- Länsstyrelsens beställarstöd fungerar som bollplank i arbetet
- Omfattning och innehåll i kompletterande undersökningar dubbelkontrolleras genom både projektgrupp och riskbedömning/åtgärdsutredningskonsult
- Underhandskontakter via mail fungerar bra och ett förtroende verkar finnas för projektledningen
- Engagemang från styrgruppen gör att förståelse för, och kommande arbetsuppgifter med, riskvärdering förväntas gå förhållandevis smärtfritt

Negativt:

- Oklara förutsättningar när huvudstudien startades bl.a. bestående av att huvudstudiens avgränsning och mål för projektet inte harmonierade (fördröjde projektstart)
- Stor del av projektledning går åt till administration av och deltagande i projekt- och styrgruppsmöten (hittills har nio projektmöten plus möten för utvärdering av upphandlingar, samt i princip lika många styrgruppsmöten, hållits sedan projektstart i augusti 2004). Mötena anses dock nödvändiga och givande då engagemanget är stort.
- Mycket tid går åt till upphandlingar och granskning av undersökningar och utredningar
- Huvudstudien har dragit ut på tiden
- Oklarheter kring principer för fraktionering och klassificering av rivningsavfall

Resursåtgång

Resursåtgång hittills redovisas i form av kommunens kvartalsredovisning tom kvartal 3 2005 som bifogas.

En mycket preliminär budgetprognos ger att beroende på vilken omfattning av de föreslagna kompletteringarna av undersökningarna som beslutas kommer de totala kostnaderna för huvudstudien att ligga mellan 3,6 – 3,75 Mkr. Detta motsvarar 350 – 500 kkr över nuvarande budget på 3,25 Mkr. Detta innebär att kommunen behöver ansöka om en utvidgning av budgeten, något som dock ännu ej är beslutat. För att skapa en marginal i budgeten och därmed undvika ytterligare ansökningar om utvidgning av budget kommer troligen en ny budget på ca 4 Mkr att sökas.

Tomas Henrysson, Conviro och Helena Branzén, DGE
Projektledare för huvudstudien